

Оружје со електрично празнење

*Извадок од 20-от Општ извештај на КСТ,
објавен во 2010*

Воведни напомени

65. Во земјите што ги посетува Комитетот за спречување на тортура (КСТ), се повеќе станува вообичаено на полициските службеници и на другите службени лица задолжени за спроведување на законот да им се издава оружје со електрично празнење (во понатамошниот текст ОЕП), а исто така во одредени земји Комитетот забележа присуство на вакви средства во местата за лишување од слобода (особено во затворите). Постојат различни видови на ОЕП, кои се движат од ранг на палки за електрични шокови и други видови на рачно оружје за кои е потребен директен контакт со лицето кое е мета на нападот, до оружје кое е способно да произведува проектили кои наликуваат на пикадо стрели и кои предизвикуваат електричен шок кај лицето кое се наоѓа на одредено растојание.

66. Употребата на ОЕП од страна на лицата кои се задолжени за спроведување на законот и другите службени лица претставува контроверзна тема. Постојат спротивставени гледишта во однос на посебните околности под кои може да се оправда употребата на вакво оружје и потенцијалното негативно влијание што може да го предизвика ова оружје по здравјето. Факт е дека според нивната природа, ОЕП водат кон нивна злоупотреба. Во повеќе прилики, КСТ прибра издржани докази дека овој вид оружје се користи за сериозни малтретирања на лицата лишени од слобода, а Комитетот од неодамна прими и наводи од притворени лица дека им се заканувале дека ќе бидат малтретирани со употреба на ОЕП.

67. КСТ веќе го покренала прашањето за ОЕП во неколку свои извештаи за извршените посети. Во ставовите што следуваат, Комитетот сака да го нагласи становиштето што го усвои и при тоа сака да укаже на одредени области кои предизвикуваат загриженост. КСТ ќе ги смета за добредојдени сите коментари и забелешки на овој дел од Општиот извештај, со што ќе му се помогне на Комитетот понатаму да ги развива своите стандарди во однос на ова многу комплексно прашање.

Општи принципи

68. КСТ ја разбира желбата на националните власти да им обезбедат на лицата кои се задолжени за спроведување на законот средства кои овозможуваат постепенa реакција на опасни ситуации со кои се соочуваат. Не постои сомневање дека со носењето на помалку смртоносно оружје какво што е ОЕП може во одредени ситуации да се избегне употребата на огнено оружје. Сепак, оружјето со електрично празнење може да предизвика акутна болка, и како што беше споменато може да доведе до злоупотреба. Од тие причини, донесувањето на

одлука за издавање на ОЕП на лицата кои се задолжени за спроведување на законот и други службени лица треба да биде резултат на една претходна темелна дебата што треба да се води на ниво на извршната и законодавната власт во земјата. Понатаму, критериумите за распоредување и издавање на ОЕП треба да бидат утврдени со закон и разработени со посебни прописи.

69. КСТ смета дека употребата на оружје со електрично празнење треба да се раководи од принципите на неопходност, субсидијарност, пропорционалност, претходно предупредување (онаму каде тоа е можно) и претпазливост. Овие принципи, меѓу другото, налагаат да се спроведе соодветна обука на службените лица на кои им е издадено вакво оружје за начинот на неговата употреба. Што се однесува до критериумите за употреба на посебните видови на ОЕП кое може да исфрла проектили, тие треба да се раководат од критериумите кои се применуваат во однос огненото оружје.

70. Според мислењето на КСТ, употребата на ОЕП треба да се ограничи на оние ситуации во кои постои реална и непосредна закана по животот или постои ризик од настанување на тешки повреди. Користењето на вакво оружје само заради придржување до редот се смета за неприфатливо. Понатаму, треба да се дозволи користење на вакво оружје кога употребата на помалку присилни методи (преговори и убедувања, рачни техники на воспоставување контрола, итн.) не успеала или е непрактична, и кога тоа претставува единствената алтернатива на употребата на друг метод кој води кон поголем ризик од повреда или настапување на смртна последица.

Примена на овие принципи во конкретни ситуации

71. Применувајќи ги овие принципи во конкретни ситуации, КСТ на пример јасно застава против издавање на ОЕП на припадници на единиците одговорни за операции за спроведување на депортација на притворени мигранти. Слично на тоа, Комитетот изрази силна резерва во поглед на употребата на оружје со електрично празнење во затворите (*a fortiori* и во затворените психијатриски установи). Само во исклучителни ситуации (на пример, ситуации на земање заложници) може да се оправда употребата на ОЕП во една обезбедено опкружување, и во таков случај треба строго да се почитува условот ова оружје да го употребуваат само специјално обучени кадари. Не треба да биде спорно дека било кој вид на ОЕП не треба да им се издава како стандардно оружје на вработените кои се во директен контакт со лицата кои се сместени во затворите или на други места за лишување од слобода.

72. Оружјето со електрично празнење се повеќе се употребува при спроведување на апсења, и при тоа постојат добро документиран примери за негова злоупотреба (на пример, повеќекратно нанесување на електрични шокови на лица кои лежат на земја). Сосема е јасно дека користењето на ОЕП во вакви ситуации мора да биде строго ограничено. Насоките што се даваат, а на кои најде КСТ во одредени земји, во смисла дека ова оружје може да го користат лицата задолжени за спроведување на законот кога ќе се соочат со насилство – или кога постои закана од насилство – од таков степен што тие треба да употребат сила за да се заштитат себеси или другите, се толку широки што оставаат простор за нивна непропорционална употреба. Доколку ОЕП постепено прерасне во оружје кон кое овие лица посегнуваат секогаш кога ќе се соочат со непочитување при спроведување на налогот за апсење, тоа може да има длабоко негативно влијание врз перцепцијата на јавноста за лицата задолжени за спроведување на законот.

73. Имајќи ги предвид ограничувањата на својот мандат, КСТ се воздржуваше да заземе цврст став за употребата на оружјето со електрично празнење во контекст на спроведување на операции и дејствија за одржување на јавниот мир (на пример, контрола на демонстрации). Оттаму, во светло на принципите утврдени во став 70 погоре, користењето на ОЕП за време на овие операции се смета за несоодветно, освен доколку постои вистинска и непосредна закана по животот и ризик од предизвикување тешки повреди. Лицата задолжени за спроведување на законот имаат или (треба да имаат) на располагање други средства за заштита и дејствување кои се посебно прилагодени на задачата што ја извршуваат. Вредно е да се напомене дека некои полициски сили во Европа ја исклучиле употребата на ОЕП во текот на операциите за контрола на јавните демонстрации.

74. Посебно треба да се укаже на употребата на каиши кои предизвикуваат шок и на слични средства. КСТ јасно го изјави своето противење на употребата на вакви средства за контрола на движењето на притворените и затворените лица, било внатре или надвор од местата за лишување од слобода. Таквата опрема, според мислењето на Комитетот, е несомнено понижувачка за лицето на кое се применува, а опсегот на можната злоупотреба е особено широк. Треба да се изнајдат алтернативни средства за осигурување на безбедноста за време на движењето на притворените и затворените лица.

Упатства и обука

75. По донесувањето одлука за распоредување и издавање на ОЕП, надлежните органи треба да се погрижат да достават детални упатства до вработените кои имаат вакво оружје на располагање. Понатаму, службените лица кои ќе можат да употребуваат вакво оружје мора да бидат посебно селектирани – земајќи ја предвид нивната отпорност на стрес и способноста за проценување – и тие лица треба да бидат соодветно обучени. При тоа, треба да се воспостави програма за постојана едукација и обука, заедно со редовно тестирање (види став 80).

Технички аспекти

76. Како што е тоа случај со било кој систем на оружје, пред ОЕП да се стави на располагање на службените лица, треба да се спроведе соодветна техничка постапка за одобрување на оружјето. Особено, оваа постапка треба да обезбедени бројот, траењето и интензитетот на електричното празнење да биде ограничено на безбедно ниво. КСТ е информиран за случаи каде лицата лишени од слобода биле изложени на неколку електрични празнења во брзи последователни интервали; таквата прекумерна и непотребна употреба на сила со сигурност се квалификува како малтретирање. Покрај тоа, треба да се обезбеди постапка за редовно одржување и сервисирање на оружјето.

77. ОЕП треба да бидат опремено со направи (вообичаено мемориска картичка) кои можат да се користат за снимање на различни видови информации и вршење контрола на употребата на оружјето (точното време кога е користено оружјето, бројот, траењето и интензитетот на електричното празнење, итн.). На тој начин, информациите снимени на мемориската картичка ќе можат систематски да се проверуваат од страна на надлежните органи на соодветни интервали (најмалку на секои три месеци). Понатаму, во оружјето треба да биде вграден и ласер за нишанење и направа за видео снимање, со што ќе се овозможи безбедно нишанење и снимање на околностите во кои се употребува оружјето.

78. Оружјето со електрично празнење кое им се издава на лицата задолжени за спроведување на законот вообичаено има различни начини на употреба, особено со „пукање” и „контакт” (зависно од начинот на предизвикување шок). Во првиот случај, оружјето испукува проектили кои се закачуваат на лицето кое е мета на нападот и кое се наоѓа на блиско растојание, и во тој момент настанува електрично празнење. Во најголем број случаи, ова празнење предизвикува општа мускулна контракција која води кон привремено парализирање и предизвикува паѓање на лицето на земја. Наспроти ова, кога се користи начинот со “контакт”, електродите кои се наоѓаат на крајот на оружјето произведуваат електричен лак и кога ќе се воспостави контакт со лицето кое претставува мета, овие електроди предизвикуваат многу силна локализирана болка, а постои и можност за здобивање изгореници на кожата. КСТ изразува силна резерва во однос на последниот начин на употреба. Наместо вакво оружје, КСТ смета дека лицата кои се задолжени за спроведување на законот и се соодветно обучени треба да имаат на располагање многу други контролни техники кога се наоѓаат во непосредна близина на лицето кое треба да се стави под контрола.

Медицински аспект

79. Можните ефекти на ОЕП врз физичкото и менталното здравје на лицата врз кои се применува вакво оружје се предмет на расправа и дебата која се подгрева делумно и поради бројот на лицата кои починале набрзо по употребата на вакво оружје. Иако во моментот од истражувањата за ова прашање не можат да се извлечат заклучоци, сепак е неоспорно дека употребата на ОЕП претставува ризик по здравјето, како на пример можност од паѓање откако лицето е погодено од проектил или можност од изгореници во случај на продолжена употреба на вакво оружје на начин со „контакт”. Во отсуство на детални истражувања за потенцијалното влијание на ОЕП, особено на ранливите групи (на пример, постари лица, бремени жени, деца, лица кои имаат претходни срцеви болести), КСТ верува дека употребата на ова оружје спрема овие лица треба, во секој случај, да се избегне. Употребата на ОЕП на лица кои се во делириантна состојба или во состојба на интоксикација исто така претставува чувствително прашање; лицата кои се наоѓаат во ваква состојба не можат да го разберат значењето на претходното предупредување дека оружјето ќе биде употребено и наместо тоа тие стануваат повознемирени или агитирани во една таква ситуација. Настапувањето на смртна последица за време на лишувањето од слобода или апсењата се припишуваат на овие медицински состојби, особено при употребата на ОЕП. Од тие причини, во вакви случаи се бара посебна претпазливост и треба да се избегнува употребата на ОЕП, како и општо во ситуации каде ОЕП може да го зголеми ризикот од смрт или повреда.

80. Обуката на службените лица на кои им е издадено ОЕП треба да вклучува информации за тоа кога не е соодветно, поради медицински причини, да се употреба ова оружје, како и податоци за давање итна помош (во случај на паѓање, појава на изгореници, рани од проектилите, кардиоваскуларни нарушувања, појава на агитиран делириум, итн.). Понатаму, откако лицето кое било мета на употреба на ОЕП ќе биде ставено под контрола треба да му се објасни дека оружјето има времено дејство.

81. КСТ смета дека секое лице кое биле предмет на напад со ОЕП треба, во сите случаи, да биде прегледано од страна на лекар и доколку е потребно да биде хоспитализирано. Лекарите и службите за брза помош треба да бидат запознаени со начините на кои реагираат лицата кои биле мета на напад со вакво оружје и со можните начини на терапија (erase), од аспект како на физичкото така и психолошкото здравје. Понатаму, треба да им се издаде медицинско уверение на засегнатите лица (и/или на нивниот бранител, по негово барање).

Постапка по инцидентот

82. По секоја употреба на ОЕП, треба да се одржи разговор со лицето задолжено за спроведување на законот кое употребило вакво оружје. Понатаму, за инцидентот треба да се подготви детален извештај кој се доставува до повисокиот по ранг. Во овој извештај треба да се наведат точно околностите за кои се смета дека ја оправдале употребата на оружјето, начинот на негова употреба, како и други релевантни податоци (како присуство на сведоци, дали биле достапни други видови на оружје, медицинската грижа која му е дадена на лицето кое биле мета на нападот, итн.). Во извештајот треба да се вклучат и технички податоци кои се регистрирани на мемориската картичка и на видео снимката во врска со употребата на ОЕП.

83. Оваа внатрешна процедура треба да биде проследена со елементи на надворешно набљудување. Тоа може да се состои од систематско информирање во редовни интервали на независен орган надлежен за вршење надзор над работата на органите задолжени за спроведување на законот за сите случаи кога било употребено ОЕП.

84. Секогаш кога постојат индикации дека употребата на ОЕП можеби не е во согласност со релевантните закони и прописи, треба да се покрене истрага (дисциплинска и/или кривична).